THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.

דאָס אידישע וואָרט

Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Est. 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

אנטיסעמיטישע שארלאטאנסטווע

אנטיסעמיטיזם איז ניט אלעמאל א ציל פאר זיך אליין. ניט אלעמאל איז ער א פועל־יוצא פון שנאה צו אידן. זייער אָפט איז דער אנטיסעמיטיזם א מיטל פאר שארלאטאנעס פאר אנדערע צילן: זיי נוצן אויס די איגנאראנץ און פאראורטיילן פונ׳ם המון קעגן אידן צו דערגרייכן געוויסע צילן, פאָליטישע, געזעלשאפטלאכע אָדער עקאָנאמישע.

מען קאָן ניט זאגן, אז אין קאנאדע זאָל דער אנטיסעמיטיזם געפינען א באזונדער שטארקן אָנהאלט. — ס׳איז דאָ פשוט ניט געגוג אידן, מען זאָל אויף זייערע פליעצעס קאָנען ארויפוואַרפן די שולד פאר אלע אומגליקן אין לאנד. ס׳איז דאָ באקוצמער צו באנוצן זיך פאר דעם צוועק מיט די "אויסלענדער" אין אלגעמיין, אָדער, ווי עס איז דער פאל מיט די קו־קלוקס קלעניקעס, באטאָנען די קאטאָליקן ווי די שונאים פונ׳ם לאנד.

אָבער דאָך האָבן מיר שוין פאלן, וואו דער אנטיסעמיטיזם איז אויסגעגנצט געוואָרן אויף א ברייטן אופן פאר פאָליטישע צוועקן. דאָס איז געווען אָט ערשט, אין די לעצטע וואָרן, וואו א פאר פראנצויזישע רינשטאָק בלעטלאך האָבן געהעצעט קעגן די אידן, כדי צו געוויינען שטימען פאר זייערע קאָנסערוואטיווע קאנדידאטן.

נאטירלאך האָבן אידן, ווי א קאָלעקטיוו, קיין שייכות ניט צו דער ליבעראלער אָדער צו דער קאָנסערוואטיווער פארטיי, — אידן באלאנגען צו ביידע פארטייען אָדער צו קיין איינער פון זיי. פונקט ווי אלע קאנאדער, אויב א געוויסע נאציאָנאליטעט אין לאנד איז באזונדערס געווינט צו איינער פון די פארטייען, זיינען עס דוקא די פראנצויזן, וואָס זיינען אין דער איבערוועגנדיקער מערהייט ליבעראל. דאָס האָט אָבער ניט געשטערט די דערמאָנטע רינשטאָק בלעטלאך צו פארבינדן די ליבעראלע פארטיי מיט די אידן, און דורך די אידן זוכן צו שלאָגן די ליבעראלן.

אן ענלאכער פאל איז איצט פאר אינזערע אויגן. אין טאָראָנטאָ גייט ארויס אן ענגליש גאַסזבלעטל מיט׳ן נאָמען "האש", — און דאָס בלעטל, וואָס באקעמפט דעם קאנאדער ווייַן־פול, זוכט איצט צו מאכן עס פאר "א אידישער מאכעדרייקע".

"האש" איז א רכילות בלעטל, וואָס גיט כלומר׳שט דעם עולם הינטערקוליסן אינפאָרמאציעס וועגן פאָליטישע, געזעלשאפטלאכע און פינאנציעלע פאסירונגען. אזוי ווי דאָס בלעטל דערציילט כלומר׳שט "סודות", איז עס א גאנצערע סחורה צווישן די נידעריקערע שיכטן פון דער באפעלקערונג, וואָס האָבן ליב צוהערן זיך צו רכילות.

אויף וויפל די אינפאָרמאציעס פונ׳ם בלעטל זיינען ראיעה, קאָן מען אורטיילן פון דעם פאָלגנדיקן פאקט: מיט איינציקע חדשים צוריק איז ער ארויס מיט א סענסאציע, אז קאנאדע גייט אונטער עקאָנאָמיש איבער דעם ווייַן־פול, — היות ווי דער פול האָט פארהאלטן די ווייַן אין די עלעוואטאָרן, און ס׳האָט זיך דערינען פארפירט א סאָרט ווערמל, וואָס האָט געמאכט א תל פון די ווייַן . . .

דאָס בלעטל פארנעמט זיך אויך מיט געבן זיינע אבאָנענטן אינפאָרמאציעס וועגן דעם "סטאק מארקעט". מען קאָן זיך פאָרשטעלן, אז א היבשע צאָל פיש ווערן געכאפט אויף דער דאָזיקער וועגנטקע. און א היבשע צאָל מענשן לאָזן זיך פארנארן צו קויפן סטאקס וואָס ווערן רעקאָמענדירט פונ׳ם בלעטל . . .

און וואָס ס׳איז שייך דעם ווייַן פול, קאָן עס אונז אויסזעען, אז אידן האָבן צו דעם קיין שום שייכות ניט, סייך אויף אזוויפיל. אויף וויפל א איד איז געווען דער ארגאניזאטאָר פונ׳ם פול און וואָס אפשר א פאָר הונדערט אידישע פארמערס באלאנגען צו אים. אזוי אָבער ווי דער קאמף פונ׳ם דערמאָנטן בלעטל קעגן דעם פול האָט אפנס נאָך ניט געבראכט די געוואונשענע רעזולטאטן, האָט ער זיך געמוטן פאר דעם אויסגעפרוביר־טן געווער, — פאר די אידן!

און ניט פשוט פאר אידן, נאָר פאר אימפאָרטירטע, "אימאליגנישע" אידן . . . — "די אימאליגנישע אידן, וואָס זיינען געקומען פון קאליפאָרניע צו קאָנטראָלירן די ווייַן פון מערב קאנאדע, טאָרן מער ניט געפינען קיין חן אין די אויגן פון אונזערע באנקירן וואָס שטיצן זיי מיט הלוואות, און זיי דארפן ארויסגעריכן וועגן פון ביזנעס", — זאגט דאָס בלעטל. — . . . "די פארהאלטונג פון קאנאדער ווייַן דורך די דאָזיקע אויסלענדישע אידן, צו צווינגען די ברייטישע קויפער צו צאָלן א באריישן פרייז, איז פארדאמטע משוגעת . . . און וועט פירן צו אן אומגליק פאר קאנאדע!"

אז דער גאנצער ענין איז שווינדל און שארלאטאנסטווע איז איבעריק צו זאגן. דאָס בלעטל האָט אָבער קאָנטיק א באשטימען אינטערעס צו רואר־נירן דעם ווייַן פול, וואָס האָט געטראָפן איבער די קעשענעס פון געוויסע ספעקולאנטן. און אזוי ווי אידן קאָנען אים דאָ צונוץ קומען צו דערגרייכן זיין ציל, באנוצט ער זיך מאקע מיט זיי. ס׳איז אים באזונדערס באקוועם צו שלאָגן דעם פול מיט אויסלענדישע אידן, "אימאליגנישע" אידן, — האָט איר זיי דאָ . . .

נאטירלאך, וועלן מיר מיט דעם גאסן־בלעטל ניט ארגומענטירן, — קיין אנשטענדיקער מענש נעמט אים ניט ערנסט. מיר וויל דאָ בלויז באָ־טאָנען, אז די אנטיסעמיטן זיינען די זעלבע שארלאטאנעס אומעטום, אפילו ביי אונז אין קאנאדע.

דער אָפּשטעל פון סאָוועטישן קוילן אימפּאָרט

דער אימפאָרט פון סאָוועטישן אנטראציט קיין קאנאדע האָט דאָ געמאכט א היבשן טומל. אין געוויסע פאראינטערעסירטע קרייזן האָט מען דערינען געזעען א סכנה פאר דער קאנאדער קוילן אינדוסטריע, און מען האָט פארשאָטן די רעגירונג מיט פאָדערונגען זי זאָל אָפּשטעלן דעם אימפאָרט

די רעגירונג האָט דערפאר אויף דער לעצטער סעסיע פונ׳ם פארלאמענט דורכגעפירט א געזעץ, וואָס גיט איר די פולמאכט צו יעדער צייט אָפּ־צושטעלן וועלכן ס׳איז אימפאָרט "פון די לענדער. וואָס האָבן זיך ניט באמייליקט אינ׳ם ווערסאלער אָפּמאך". אזעלכע לענדער, וואָס האָבן וועלכע עס איז האנדלס באציאונגען מיט קאנאדע, זיינען בלויז צוויי: סאָוועט רוסלאנד און מעקסיקאָ. און ס׳איז געווען קלאָר, אז די רעגירונג וויל האָבן די דאָזיקע פולמאכט, כדי צו קאָנען אָפּשטעלן דעם אימפאָרט פון סאָוועטישע קוילן.

זי האָט אָבער ניט געדארפט באנוצן זיך מיט דעם געזעץ. איר איז געלונגען צו באזוגען די אימפאָרטערס פון קוילן אָפּצוזאָגן זיך "פרייוויליק" פונ׳ם אימפאָרט איבער׳ן ווינטער.

איז דאָס אוואדע בעסער, וואָס ס׳איז ניט געקומען צו אן אָפענעם פארבאָט פונ׳ם סאָוועטישן קוילן אימפאָרט. די פראגע איז אָבער נאָך, אויב אימעצער אין קאנאדע וועט געוויגען פון דעם "פרייוויליקן" אָפּשטעל פונ׳ם אימפאָרט.

קאנאדע האָט ניט איר איינענעם אנטראציט. און זי אימפאָרטירט אזעלכן כסדר פון די פאראייניקטע שטאטן. דער סאָוועטישער אנטראציט איז אזוי גיכער געווען א קאָנקורענץ פאר אמעריקאנער קוילן, און ניט פאר קאנאדער. דער רעזולטאט פונ׳ם סאָוועטישן קוילן אימפאָרט וועט גיכער פון אלץ זיין — א בעסערער מארק פאר אמעריקאנער אנטראציט.

און קאנאדע וועט דארפן צאָלן העכערע פרייזן פאר אמעריקאנער אנ־טראציט. און וועט נאָך דערצו פארלירן די געשעפטן וואָס זי האָט געטאָן מיט סאָוועט רוסלאנד, וועלכע האָט דאָ פאר׳ן געלט געלייזט פון די קוילן גע־קויפט אנדערע, פאבריצירטע פּראָדוקטן. מיר ווערן אזוי זיין די פארלירער ארום־און־ארום.

נאָכן שווארצן ארון

(צו נח לעווינ׳ס טייט)

פון משה וואָלינער (דייטאנד)

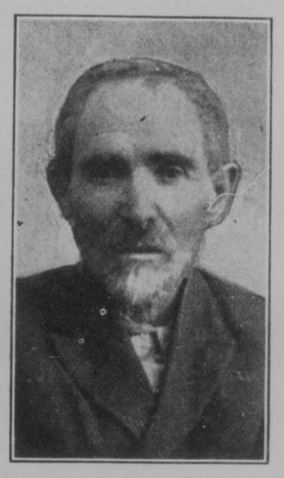

זונטאג, אקטאבער 12. 11 אינדערפרי מיר גייען אלע נאָכ׳ן ארון פון טויטן לע־ווין. שווערע, גרויע, כמהנע וואָלקנס, ווי אן אויג אן שווארצאָפּ, גליווקע אויבער׳ן הימל. דינע, לאנגע פערימדיקע פאסיקלאך פון רעגן טראָפּנס־גייען זיך אזן בייטשן איבער שווארצע דעכער. איבער אונזערע וואָרימע פנים׳ער, איבער בלעטער אויף דער ערד און איבער דעם שווארצן ארון פון טויטן חבר.

מיר גייען: קעפּ געבוין, אויגן שטאר אן פינסטער, רוקנס צו דער ערד געווענ־דעט, געוויכטער פייכטע פון רעגן טראָפּנס וואָס פאלן אויף אויעס אן שווימען צום מויל, צום האלז, אונטער׳ן קאָלנער און ווערן אויסגעטריקנט פון וואָרימקייט פון לייב . . .

איך שפּאן לעבן טויטן קערפּער.

איך שפּאן אן ער ווינט זיך אויף אק־סלען פון פריינט . . .

ביים פרייהייטס טעמפּל:

צוויי שווארצע ווענט פון מענשן האָבן זיך פעסט צונויפגעדריקט איינס קעגן צווייטן און בלויז אין מיט א לויטער שטע־גלע געלאָזט וואָס פירט פון די טרעפּ פון טעמפּל צו דעם ארון און פון דעם ארון צו די טרעפּ צוריק . . .

עמעץ רעדט. שטילער! שווער צו זעען דעם רעדנער. מאך איך צו די אויגן און הער זיך איין אין רעדנערס שטים. טרים . . . טרים . . . קלאָפּן רעגן טראָפּנס אויף מיינע אויגן. פון ווייטן קלינגען רעד־נערס קלאָנגען צו מיין אויער. די ווער־טער זיינע שרייפן זיך און ווייקלען זיך אריין. אראָפּ, קלאָפּן ציטערדיק מיט שווארצע פלינגלען ארום מיין הארץ און פיקן, שנאבלען . . .

דער עולם דריקט. מיט אמאל מען שפּארט מיך צו צום ארון. פעסטער, פעס־טער שלים איך צו די אויגן מיינע. כ׳פיל זיין נאענטקייט. הייסער גליט מיין בלוט, מיין קערפּער ציטערט . . . אט, אט, מיין האנט נעהמט אים א גוטע אויל־סטראציע פון "אומעמגלאכעס" אפילו פאר ברייטישער פאליטיק: זי האָט כ׳ אלע אירע אונטערנעמונגען מיטלען ניט נעקאָנט וויים מאכן פאר דער מאנ׳ דאָס קאמיסיע איר שווארצע ארץ־ישראל פאליטיק. אבער די ברייטישע פאליטיק בלייבט אימער טריי אירע טראדיציעס און וועגן קלינגענדיקע ווערטער האָבן דאָס ווייַן פון קלינגענדיקע אויף דעם וועג פון ברונז־דיקע, שארפע באמערקונגען צום באריכט פון דער מאנ׳ דאט־קאמיסיע אין צוזאמענהאנג מיט

"לאמף"... באקומען... איך... זיין האנט איז שווער; קוים וואָס זי רירט; זי צו־טערט, — זיין אלטע האנט וואָס האָט אמאל דעם שווערן קאמף געפירט, וואָס האָט אמאל מיט נאָלדענע שליסל דעם פריידהייטס טעמפּל אויפגעמאכט, מיט הארצן צאפּל געטראָגן דאָס פעקעלע נאָ־טיצן פון סאָוועטן־לאנד, — אט די האנט, אט ציטערט זי נאָך איצט און טוט די שווערסטע ארבעט, וואָס קיינער וויל ניט טאָן.

אט גייט ער ווייטער אין זיין וועג. ער־ראָרף נאָך זעען א סך. זיין שווערער קערפּער קריכט און קריכט. די זון זי ברייט אים אין זיין קארק, די שטיינער שרפה׳ן זיינע טריט, נאָר ער אלץ ווייטער גייט און גייט. ווינט זיך ׳הין און ׳הער און כ׳הער ווי ער מורמלט: "כ׳מוז נאָך זעען א סך, דער "קאמף" גייט אונטער . . .

נאָר ניט דער קאמף — ער איז אונ־טערגעגאנגען . . .

און צו זיין אנדענק האָב איך איצט די חתימה זיינע אויף א שטיקעלע פּאפּיר, און אויך א פלאץ אויפ׳ן ראָג פון פרי־טשארד—מיין, וואו ער האָט אמאל א שפּיז געטאָן מיט בלוט פון מויל . . .

אויפ׳ן בית עולם:

דער רעגן בייטשט מיט דינע, לאנגע פאסיקלאך און וואשט ארום מצבות, קושט אויס די שטומע אותיות פון יערן נאָכמען און רינט אראָפּ אחין, אין טיף צו זיי . . . צו זיי . . .

דער ווינט פייפט אויס זיין דו־דו ליד אויף יערן שפּאלט פון בית עולם פלויט, און טאנצט מיט געלע בלעטער א טויטן־טאנץ, און שפּילט א טרויער מארש אויף הוילע ביימער צווייגן וואָס שאָקלען זיך ארום.

מיר געזעגענען זיך מיט׳ן טויטן. די ערד האָט ברייט אויס בלינד צעעפנט אירע ליפּן און פינסטער וואָרט דאָס מויל פון ערדן־טיף אויפ׳ן שווארצן ארון וואָס שטייט דערביי.

און די ערד האָט איר׳ס באקומען. אן רייד באקומען. טיפער, טיפער איז אראָפּ דער גוף, א ריר און — אויס! סוף! שווארץ. אויף שווארץ! צאָן נאָך צאָן האָט די ערד פארקלאפּט איר מויל, פאר־קלעפּט די ליפּן הויך אריף, און בלויז צום סוף, פארלאנדיק דאָס פעלד, האָב איך געזעען, מיר דוכט, ווי הונדערטער מצבות האָבן שטיל געבוקט זיך און גע־מורמלט: פ א ר ג ע ב ו נ ג צו דעם וואָס פ א ר נ א נ ג ע ן, — ש י י נ ק ל י ב ע צום דעם וואָס ג ע ו ו ע ן . . .

וואָס גייט פאָר ביים אונגאַרישן אידנטום?

פון א. ווינער

(ספּעציעל פאר "דאָס אידישע וואָרט")

דאָס אונגארישע אידנטום מאכט דורך אין די לעצטע חדשים א שטילע רעוואָ־לוציע. טיפע נאציאָנאלע און פּסיכאָלאָ־גישע דערשיטערונגען בלייבן, צוליב אל־געמיינע פאָליטישע סיבות און מחמת באקאנטע אומשטענדן אין לאנד, אן אב־סאָלוטער סוד ניט בלויז לגבי דעם אויס־לענדישן אידנטום, נאָר אפילו קעגניבער ברייטע שיכטן פון דעם אונגארישן אידנ־טום גופא.

פון די פארשיידענע זייטן ווערט אויפ־געוואָרפן די פראגע, וואָס האָט פּלוצלונג ארויסגערופן כעאָ באשלוס פון די רע־פּרעזענטאטיווע אידישע פירער צו פּראָ־קלאמירן אפיציעל שלום און אחדות מיטן כלל ישראל מיט א באזונדערער באטאָ־נונג, אז ערשט איצט, נאָך 16 יאָר אפּ־גערינגקייט, ווערן ווידער אויפגענומען די "ריפאָרמאטישע באצאונגען" פון דעם אונגארישן אידנטום מיט די גרויסע אי־דיישע ארגאניזאציעס פון אויסלאנד. אין אונגארן אליין דערקלערט מען דעם דאָ־זיקן באשלוס אלס גרויזאמע קאָנסעקנ־ווענץ פון אומגעהויערן עקאָנאָמישן סאָציאָלן חורבן אין דעם אונגארישן אי־דענטום. יאָ אדער ניט ווילנדיק, האָבן אויף דער פאָרצווייפלטער עקאָנאָמישער סאָציאָלער לאגע, די אבמאכונגען מיט דער "פּאנדיישאָן" (דזשאינט־אויס״א) וועט לעז פאקטיש זייער ניך אויסגעפירט ווע־רען. שוין אין אציטקן אסיען וועלן כדי קרעדיט און הילפס ארבעטן פון בערלין זיך אנקויבן אין אונגארן, כדי שריטווייז אויסגעבויט ווערן צו א ברייטערן און עקאָנאָמישן הילפס־סיסטעם לטובת דעם אונגארישן אידנטום. די אונגארישע רע־גירונג איז, פארשטיין זיך, צופרידן פון דער אקציע, וועלכע ברייגנט אריין אין דער לאנד אידיש געלט פון אויסלאנד. ביי דעם איצטיקן אלגעמיינעם ווירטשאפטס־קריזיס אין לאנד און ביי די שוואכע אויס־זיכטן צו באקומען אזוי גיך די גרויסע, אויסלענדישע הלואה פאר אונגארן, מוז די אונגארישע רעגירונג באטראכטן די דאָזיקע אידישע הילפס אקציע פאר א פּאטריאטישן טאט אויף פון ריין אונ־גארישן שטאנדפּונקט. אלע אנדערע ווער־זיעס און קאמבינאציע פון חשד, אז די גאנצע כלל ישראל אקציע פון די אידישע פירער אין אונגארן איז נאר א מאסקע, כדי צו באקומען לייכטער די שטיצע פון דעם אידישן אויסלאנד פאר דער אונגא־רישער מלוכה הלואה — זיינען שוין אביסל א צו שטארקע גזמא אפילו לגבי אונזערע אויבער פּאטריאטן. אויף פויל כאנדאר און יאזעף וועשי האָבן אין די לעצטע יאָרן פיל אידישקייט צוגעלערנט. א פיל גרעסערע איבעראשונג איז די דערווייַלע געהייטע, אבער זייער אנגע־שטרענגטע באמיאונג פון ערנסטע אידי־שע קרייזן צו שאפן אן איינענע אידיש־פּאָליטישע פּארטיי אין אונגארן. דאָס וואָלט געהייסן, אז די אידישע פאָליטי־קער אין דעם דאָזיקן לאנד וויילן זיך צוריקציען פון די אלגעמיינע פאָליטישע פּארטייען און אנפירן א סעפּאראטן אי־דישע פאָליטיק אין אלץ געוועצגעבערישע אן אדמיניסטראטיווע קערפּערשאפטן פון לאנד. דער גאנצער ענין וועט דער־ווייַלע געפירט בסוד־סודות און ס׳איז דארום נאָך ניט מעגלאָך דערווייסן זיך נעענטערע פרטים, וועלכע אידישע כחות ס׳פארנעמען זיך מיט דער דורכפירונג פון דער דאָזיקער "רעוואָלוציאָנערער" פאָלי־טישער אידייע און ווי ווייט די ציל פון לאנג פון דעם אונגארישן אידנטום.

סעפּטעמבער, 1930. ("איטא")

גרויסע ציפערן און נישטיקע טאטן

(וועגן דעם אנטייל פון ענגלאנד אינ׳ם אויפבוי פון ארץ־ישראל)

די קאמפּליצירטע בריטישע פאָליטיק איז אין אן ערנסטע צעצווייגטער תורה מיט אלטע, פעסטע טראדיציעס. דער שטארק אנטווינקלטער, נאציאָנאלער ענ־איזם, איז אימער צוגעדעקט מיט "פיינן בלאט" פון אונזער ציים — מיט א גאנ־צער טעאָריע, געקייטלט פון אינהאלט־לאָ־זע באגריפן, פון קלינגענדיקע טערמינען, אט פון סתם אנשטענדיקייט און "דזשענטל־מענשאפט".

און דאך האָט אויף די דערפינדונג־קראפט פון דער בריטישער פאָליטיק געוויסע גרענץ, און עס איז פאראן זאָכן, וועלכע אויף זי קאָן ניט טאָן. זי קאָן לכשל׳ן מיט מאכן פון שווארץ אויס און ווען די זאך איז טאקע זייער אן אומ־גערעכטע קאָן זי זי גלאט ניט מאכן. מיר האָבן אפארשט נעהמען א גוטע אילו־סטראציע פון "אומעמגלאכעס" אפילו פאר בריטישער פאָליטיק: זי האָט כ׳ אלע אירע אונטערנעמונגען מיטלען ניט געקאָנט וויים מאכן פאר דער מאנ׳ דאט קאמיסיע איר שווארצע ארץ־ישראל פאָליטיק. אבער די בריטישע פאָליטיק בלייבט אימער טריי אירע טראדיציעס און וועגן קלינגענדיקע ווערטער האָבן זי זיך גע־נומען אויף דעם וועג פון קלינגענדיקע ציפערן. אין אירע ברונז־דיקע, שארפע באמערקונגען צום באריכט פון דער מאנ׳ דאט־קאמיסיע אין צוזאמענהאנג מיט די אווגוסט געשעענישן פון 1929 שרייבט די ענגלישע רעגירונג:

"ריכטיק איז, אז ביז די לעצטע יאָרן האָט מען געמוזט העלפן דער ארץ־ישראל רעגירונג מיט אונטערשטיצונגען מצד דעם בריטישן בודזשעט. די הוצאות וואָס די ענגלישע רעגירונג האָט אויף זיך גע־נומען צוליב דעם ארץ־ישראל מאנדאט, זיינען געווען געגנג קאנטיק, בלויז אין דער פארגאנגענער תקופה פון 1921 האָ־בן באטראָפן די געלדער, וועלכע די ענגלישע רעגירונג האָט געגעבן. איבער ניין מיליאָן פונט, דער דאָזיקער געלדער עגלטהאלטן, פארשטייט זיך, די הוצאות אויף שוץ פון לאנד. אחוץ דעם האָט די ארץ־ישראל רעגירונג באקומען אין דעם יאָר 1927, מיט דער בירגערשאפט פון דער ענגלישער רעגירונג, א הלואה פון 4 אן האלבן מיליאָן פונט, כדי זי אויס־צוגעבן אויף אייזנבאנען, בוי פון פּארט, אויסבעסערונגען פון פּארטן און אנדערע עפנטלאכע ארבעטן".

ניין מיליאָן פונט פאר אזא קליין לאנד ווי ארץ־ישראל, איז א קאָלאָסאלע סומע, מיט וועלכער מען קאָן פיל אויפ־טאָן פאר איר עקאָנאָמישער אנטוויקלונג, וואָס זאָל ברייגנען נוצן פאר איר גאנ־צער באפעלקערונג. און וועגן אזעלכע צי־פערן ווערן געבראכט אין אן אפיציעלן רעגירונגס דאקומענט, מוזן זיי נאטירלאך מאכן אן ענטשפּרעכענדן רושם און דע־ריבער איז כדאי צו זעען ווי אזוי האָט דאָס קליינע ארץ־ישראל איינגעשלונגען ניין מיליאָן פונט און נאָך א הלואה פון פיר און א האלב מיליאָן פונט, אזוי — "עס זאָל אפילו ניט זיין קאנטיק אויף איר אז זי האָט עס איינגעשלונגען.

די ענגלישע רעגירונג האָט אבער פאר־נעמען צוצוגעבן צוויי קליינע פרטים, וואָס ענדערן דאָס גאנצע תוכן פון איר באַ־הויפּטונג. קודם כל האָט זי פארגעסן ארויסצוזאָגן בפירוש, אז ניט בלויז "ענטהאלט דער באטראג די הוצאות פאר דעם שוץ פון לאנד", נאָר אז די גאנצע סומע האָט זי טאקע אויסגענעבן בלויז אויף מיליטער און לופט פלאט, וועלכע האָבן זיך געפונען אין דער מאנדאט־טע־ריטאָריע, אנהויבנדיק פון יאָר 1921 ביז ענדע 1928, און אט לויט די יאָרן:

1921-22	3.339.000
1922-23	1.965.521
1923-24	1.300.558
1924-25	849.169
1925-26	738.023
1926-27	496.531
1927-28	334.374
1928-29	100.000
צוזאמען	9.123.176

דאָס זיינען זייער באלערנטע ציפערן, — פון זיי זעען מיר, אז פאר די ערש־טע דריי יאָר פון 1921 ביז 1924 האָט מען אויסגעגעבן 72 פּראָצענט פון די מיליאָן (6.605.000 פונט), ד. ה. אז דריי פערטל האָט מען אויסגעגעבן אויף צו פארפעסטיקן די ענגלישע הערשאפט נאָך דער וועלט קריג איבער ביידע זייט־טען פון דעם ירדן, וואָס האָט גאָר צו טאָן מיט דעם אלגעמיינעם דראנג פון דער ברייטישער אימפּעריע נאָך נייע טע־ריטאָריעס, צו פארנעסערן און פאר־בעסערן איר הערשאפט און איינפלוס. אלנפאלס, וואָס פאר א הויכע מיינונג מ׳זאָל ניט האָבן וועגן ברייטישן מיליטער, קאָן מען די הוצאות אויפ׳ן מיליטער בשום אופן ניט באציכענען אלס אויס־בוי איינוועסטירונג אדער עקאָנאָמישע אנטוויקלונג . . .

צווייטנס דארף מען באמערקן אז פון דער דאָזיקער סומע האָט מען א קנאפּ מיליאָן פונט אויסגעגעבן אויף דער מי־ליטער פון טראנסיאָרדאנען (עבר הירד־דן) און פאר דעם יאָר 1928 האָט טראנ־סיאָרדאנע איינגעשלונגען פון די הונדערט טויזנט פונט, טאקע גאנצע 70.000 און ארץ־ישראל בלויז — 30 טויזנט פונט. אויסער דעם באצאָלט נאָך ארץ־ישראל פון אירע געוויינלאכע הכנסות דעם אונ־טערשייד — מיט וויפיל דאָס אויסהאל־טען פון דעם זעלבן מיליטער וואָלט אין ענגלאנד געקאָסט ביליקער. פאר די לעצטע דריי יאָר האָט דאָס אויסגעמאכט 84.000 פונט.

האָבן מיר שוין געזעען אז פון דער קליינערער סומע פון ניין מיליאָן פונט איז קיין איין פונט ניט אויסגעגעבן גע־וואָרן פאר דער אנטוויקלונג פון דעם לאנד, איצט זעען מיר, אז אויך וואָס אנבאלאנגט דער הלואה פון פיר און א האלב מיליאָן פונט איז נאָך ווייט אין אזוי, ווי עס קאָן זיך דוכטן. פון דער גאנצער הלואה האָט קודם־כל די ענג־לישע רעגירונג געוויינלאכע תיכף מער ווי די העלפט: 1.000.000 פונט פאר שטאאטס פארמעגן (וואנאנדס און אנדע־רע), און 1.514.324 פונט — פאר די אייזנבאנען, סך הכל 2.514.324 פונט, אדער 56 פּראָצענט. נאָך די הוצאות פון 120.000 פונט פאר דער דורכפירונג פון דער הלואה, זיינען באמת פארבליבן פאר דירעקטער באנווייקלונג פון לאנד בלויז 1.750.000 פונט: 1.115.000 פאר דעם בוי פון דעם פּארט אין חיפה און פאר־בעסערונגען פון דעם פּארט אין יפו, און בערך 600.000 פונט פאר געזעלשאפטלא־כע נעבייודעס, עפנטלאכע ארבעטן, טעלע־גראף און טעלעפאָן. מיט אנדערע ווער־טער: אינ׳ם לאנד גופא זיינען אינוועס־טירט געוואָרן ווייניקער פון 40 פּראָצענט פון דער גאנצער הלואה. דערביי דאָרף מען ניט פארגעסן, אז די באפעלקערונג פון ארץ ישראל טראָגט אויף זיך דעם עול, אפּצוצאָלן דעם גאנצן סכום פון דער הל־ואה.

אויף דעם פארוואורף פון דער מאנ׳ דאט קאמיסיע, אז ענגלאנד האָט פאר־נאָכלעסיקט די לאנדווירטשאפט און אנ־דערע עקאָנאָמישע געביטן אין ארץ־יש־ראל, ענטפערט זי "מעשה תם", אז די קאמיסיע האָט א טעות. ווען זי דיינקט אז די מיטלען פון דער ארץ־ישראל רע־גירונג זיינען אומבאגרעניצט. אין דער ווירקלאכקייט אבער האָט די ארץ־ישראל רעגירונג געהאט גרויסע מעגלאכקייטן צו טאָן פאר דער אנטוויקלונג פון לאנד און פאר דעם וואוילשטאנד פון דער באפעל־קערונג און האָט זיי ניט אויסגענוצט. אין די אלע יאָרן האָט די הכנסה באַ־דייטנד איבערגעשטיגן די הוצאה׳ן, א דאנק דער אינטענסיווער עקאָנאָמישער טעטיקייט פון זיך אין דער רעגירונגס רעגירונגס געהאט גרויסע מעגלאכקייטן צו טאָן פאר דער אנטוויקלונג פון לאנד און פאר דעם וואוילשטאנד פון דער באפעל־קערונג און האָט זיי ניט אויסגענוצט. אין די אלע יאָרן האָט די הכנסה באַ־דייטנד איבערגעשטיגן די הוצאה׳ן, א דאנק דער אינטענסיווער עקאָנאָמישער טעטיקייט פון זיך אין דער רע־ג